

Γιάννης Σταθάτος

•

ΠΕΝΤΕ ΚΕΙΜΕΝΑ

από

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ ΧΑΜΕΝΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

ΑΡΚΙΟΤΙΣ

Η σκωπτική παρατήρηση του Άγγλου ιστορικού Tarn σχετικά με το χαμένο βασίλειο της Αρμόζειας και την προκάτοχό της Καρμανία είναι ίσως υπερβολικά φημισμένη: «η πιο αφανής σατραπεία των Σελευκιδών», γράφει, «η Καρμανία, φαίνεται να αγνοήθηκε από την ιστορία». Όπως όλα τα ευφυολογήματα, έτσι και αυτό πρέπει να αντιμετωπίζεται με επιφύλαξη. Τουλάχιστον υπάρχει γενική ομοφωνία όσον αφορά τη γεωγραφική τοποθεσία της σατραπείας: δυτικά της Γεδρωσίας, νοτίως της Περσικής Ερήμου και σε δεσπόζουσα θέση πάνω από τη βόρεια ακτή του Πορθμού του Ορμούζ. Ο ναύαρχος του Αλεξάνδρου Νέαρχος την αναφέρει συμπτωματικά μόνο στα απομνημονεύματά του, ενώ ο Ονησίκριτος γράφει για ορυχεία, για τον χρυσοφόρο ποταμό Άμανι και για κυνηγούς κεφαλών που λυμαινούνται την ενδοχώρα. Τα ακριβή σύνορα της σατραπείας είναι ασαφή, αφού ο συγκερασμός προγενεστέρων πηγών που επιχειρεί ο Στράβων καταλήγει στο συμπέρασμα πως η απόσταση από το ακρωτήριο Jask στην πόλη Macae της Αραβίας (νυν Ras Mussendam) είναι «μίας ημέρας πλους», πράγμα απίθανο και με τις ευνοϊκότερες συνθήκες.

Ο ανεκτίμητος Πλίνιος προσθέτει μερικές ακόμα πληροφορίες, σημειώνοντας την παρουσία στη χώρα των Αρμοζαίων “Portus Macedonum et arae Alexandri in promunturio” (VI, 110) – με άλλα λόγια, ελληνομακεδονικής πόλης στον κόλπο του Ορμούζ, καθώς και βωμών αφιερωμένων στον Μέγα Αλέξανδρο. Ο Πτολεμαίος αναφέρει τρεις Καρμανικές πόλεις: την αναπόφευκτη Αλεξάνδρεια, την Καρμανία Μητρόπολη (μάλλον σημερινή Kerman) και τη Χαρμοζαία ή Ορμόζια, κατά πάσαν πιθανότητα την Portus Macedonum του Πλίνιου, από την οποία οι ιθαγενείς εκτελούσαν τακτικά δρομολόγια προς την Αραβία με πρωτόγονες δερμάτινες βάρκες. Ο Μεγασθένης προσθέτει ένα ακόμα όνομα, της Αρκιότιδος, την οποία τοποθετεί κάπου στο λεκανοπέδιο του άνω Jiruft.

Με τον θάνατο του Αντιόχου του Δ΄ το 163, οι Σελευκίδες έχασαν τις περισσότερες Περσικές σατραπείες των, συμπεριλαμβανομένης της Περσίδας και του Σεϊστάν. Ξέρουμε όμως ότι επί δύο τουλάχιστον ακόμα αιώνες, η Καρμανία δεν αποτελούσε μέρος των Βακτριανών ή Παρθικών βασιλείων. Αναγκαστικά λοιπόν οδηγούμεθα στο συμπέρασμα πως η Καρμανία (ή Ορμούζ, όπως πια ονομάζεται) έγινε ανεξάρτητο βασίλειο, υπόθεση που στηρίζεται από την ύπαρξη νομισμάτων μιας κατά τα άλλα άγνωστης δυναστείας στην οποία υπάγονται οι βασιλείς Βελλάιος, Τιγραίος και Γοάσιος (βλέπε σχετικά Alotte de la Fuye, 1934, και J.M. Unvala, 1935). Σύμφωνα με επιγραφή στην οπίσθια όψη ασημένιου νομίσματος που βρέθηκε στα Σούσα, πρωτεύουσα του βασιλείου του Ορμούζ ήταν η Αρκιότις, πόλις που πλούτισε ξαφνικά όσο και εντυπωσιακά χάρη στη θέση-κλειδί που κατείχε επί της νοτίου εμπορικής οδού από την Ινδία στην Περσέπολη. Η οδός αυτή, σύμφωνα με τον Tarn «μπορεί ίσως να ήταν» αυτή που ακολούθησαν οι Υρκανοί απεσταλμένοι προς τον Νέρωνα το 59 Μ.Χ. Τέλος, σύμφωνα με τους πίνακες Reutingen, η Αρκιότις βρίσκεται στα μισά περίπου του δρόμου από το Σεϊστάν στο Ορμούζ, ενώ δεν αποκλείεται να σχετίζεται με το Καμάδι του Μάρκο Πόλο.

Εκτός από μερικά αβέβαια τοπωνύμια, ελάχιστα έχουν επιζηήσει από το βασίλειο του Ορμούζ και την πρωτεύουσά του: λίγες σφραγίδες από πορφυρίτη, νομίσματα με πληθώρα συμβόλων (Πτολεμαϊκός αετός, φλεγόμενη φοινικιά, κεφαλή κάπρου, φτερωτό αστροπελέκι), μια λειψή σειρά βαρίδια για το ζύγισμα μπαχαρικών, η παράξενου σχήματος Ορμουζιανή σπάθα την οποία περιγράφει ο Μακρόβιος, ένα ιδιαίτερος αισχρό επίγραμμα του Μαρτιάλι που αρχίζει “Aspicis ingenium Arkiotae...”, μία τεράστια ασβεστολιθική πλάκα με δυσανάγνωστη επιγραφή που ανασύρθηκε από την Ερυθρά Θάλασσα το 1873 και, βέβαια, το περίφημο μπρούντζινο άγαλμα της Αρκιότιδος Τύχης που ξέθαψε το 1977 η Αυτοκρατορική Περσική Αρχαιολογική Υπηρεσία, το οποίο καταστράφηκε ολοσχερώς τρία χρόνια αργότερα κατόπιν διαταγής του Αγιατολάχ Χορασάνι.

ΑΖΑΝΑΘΚΟΝΑ

Ελάχιστα γνωρίζουμε για την πόλη των караβανιών Αζαναθκόνα. Η πρώτη και τελευταία αναφορά στο όνομα αυτό από σύγχρονους μελετητές έχει τη μορφή σύντομου δοκιμίου, ένα από τα πολλά που δημοσίευσε ο ανατολιστής Μ. Ροστόβτσεφ κατά τη διάρκεια του 1928 στην εφημερίδα *То Κράνος*, όργανο των Λευκορώσων εξορίστων του Βερολίνου. Παραδόξως, αν και οι επιφυλλίδες αυτές δημοσιεύθηκαν αργότερα στον τόμο *О Βlijnem Vostoke* (Παρίσι, 1931), το σχετικό δοκίμιο έμεινε απ' έξω. Η ονομασία Αζαναθκόνα εμφανίζεται πράγματι στο ευρετήριο του βιβλίου, αλλά μόνο ως τοπική παραλλαγή της θεάς Αταργάτιδος, ναός της οποίας είχε ανακαλυφθεί στην πόλη Δούρα Ευρωπός.

Το ότι η Αζαναθκόνα ήταν κάτι παραπάνω από επαρχιακή προσωποποίηση της Αρτέμιδος/Αταργάτιδος φαίνεται ξεκάθαρα από μια Παλμυρική επιγραφή στο παράρτημα του *Orientalis Graeci Inscriptiones* του Dittenberger, επιγραφή που την τοποθετεί σε διφορούμενη μεν πλήν σαφώς όχι υποδεέστερη σχέση με την μεγάλη τριάδα των θεών Μπέλ, Γιαρμπιχόλ και Αγκλιμπόλ. Το αποκηρυγμένο όμως δοκίμιο του Ροστόβτσεφ εικάζει πως η Αζαναθκόνα ήταν προστάτις θεά επωνύμου εμπορικού κέντρου στη μέση της ερήμου Νετζδ, πολύ νοτίως του γνωστού δρόμου караβανιών που οδηγούσε από την Πέτρα στην Κτησιφώντα. Η πόλις Αζαναθκόνα φαίνεται να άνθισε μέχρι τα μέσα περίπου του 4ου μ.Χ. αιώνα, όταν κατεστράφη κατόπιν κοινής επιδρομής των νομάδων Μπένε Κομάρα και Μπένε Ματαμπόλ, σπάνιο παράδειγμα συνεργασίας μεταξύ δύο συνήθως εχθρικών φυλών.

Ο πλούτος και η φήμη της Αζαναθκόνα βασιζόταν σε τρία στοιχεία: τη θέση-κλειδί που κατείχε στο κέντρο ενός δευτερεύοντος αλλά εν πάση περιπτώσει επικερδούς εμπορικού περάσματος, τον απόλυτο έλεγχο που ασκούσε επάνω στα μοναδικά πηγάδια της περιοχής και τις περίφημες τελετές του χειμερινού ηλιοστασίου. Μας είναι άγνωστη η ακριβής μορφή που έπαιρναν οι τελετές αυτές, ξέρουμε όμως ότι είχαν μάλλον ακόλαστο χαρακτήρα χάρη στην αχαλίνωτη επίθεση που τους εξαπέλυσε ο σεβασμιώτατος Κλεμέντιος ο Αλεξανδρινός. Δυστυχώς, οι πληροφορίες που διέθετε ο σοφός άγιος ήσαν γενικής μάλλον παρά ειδικής φύσεως, με αποτέλεσμα η μομφή του, παρ' όλο το πάθος της, να μην είναι ιδιαίτερος διαφωτιστική. Στα πενιχρά αυτά στοιχεία μπορούν να προστεθούν οι λεπτομέρειες που αντλούμε από τον πάπυρο Jerash XVII, σύμφωνα με τον οποίο οι γυναίκες της Αζαναθκόνα εθεωρούντο ιδιαίτερος μιανές επειδή ξύριζαν το κεφάλι τους και φορούσαν κόκκινα, τα φιλοσοφικά κείμενα και οι πλανόδιοι φιλόσοφοι ήσαν αντικείμενο εκτάκτων φόρων, και οι παραστάσεις ελληνικής τραγωδίας ετιμωρούντο με εξορία.

Η ακριβής τοποθεσία της Αζαναθκόνα παραμένει μυστήριο. Φημολογείται πως μια αγγλο-αμερικανική αποστολή βρήκε τα ίχνη της το 1923, όταν μια ξαφνική αμμοθύελλα ξεσκέπασε ορισμένα πέτρινα κτίρια αλλά, επειδή στην πραγματικότητα η αποστολή εκτελούσε κρυφές έρευνες για λογαριασμό της πολυεθνικής εταιρείας πετρελαιοειδών Agamco, οι σχετικές αναφορές παραμένουν άκρως απόρρητες. Ο μετέπειτα Γάλλος υπουργός πολιτισμού André Malraux με τον σύντροφό του Corniglion-Molinier ισχυριζόταν ότι είδαν προς στιγμήν την πόλη από τον αέρα τον Μάρτιο 1934, κατά τη διάρκεια της αναζήτησης του Μαρέμπ, δεν μπόρεσαν όμως να προσδιορίσουν τις ακριβείς γεωγραφικές συντεταγμένες. Τέλος, τα παραληρήματα ενός λοχία των βρετανικών καταδρομών ερήμου, μοναδικού επιζώντος μονάδας που χάθηκε κατά τη διάρκεια ασκήσεως στο Νετζδ το 1942, επιβεβαιώνουν λίγο πολύ τα λεγόμενα του Malraux: μίλησε για κοντούς, στρογγυλούς πύργους που πρόβαλαν από την άμμο, για δωμάτια γεμάτα ανθρώπινα κόκκαλα μέσα στα οποία βυθίσθηκαν οι ρόδες του οχήματός του, και για στρατιές ολόκληρες από σκορπιούς. Σήμερα, η περιοχή βρίσκεται υπό καθεστώς αυστηρού αποκλεισμού.

ΔΑΙΔΑΛΑ

Η ύπαρξη Ελληνικής πόλεως ψηλά στα βουνά της Κεντρικής Ασίας, κατοικημένης από απογόνους των οπλιτών του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ήταν ανέκαθεν προσφιλές θέμα ρεμβασμού της ρομαντικής φαντασίας. Δυστυχώς όμως, η αρχαιολογία και η μελέτη των επιγραφών έχουν πια προσδιορίσει την ακριβή τοποθεσία των κυριωτέρων Μακεδονικών εποικισμών της Βακτριανής και των Ινδιών: η Αλεξάνδρεια Εσχάτη, στις όχθες του ποταμού Ιαξάρτη, ταυτίζεται με τη σημερινή Κοτζένδη και η Αλεξάνδρεια Μαργίων με τη σύγχρονη Μέρβ. Πιο πρόσφατα, χάρη στις ανασκαφές των Schlumberger και Bernard, γνωρίζουμε πως η μυστηριώδης Αλεξάνδρεια εις Ώξον βρίσκεται στο Αϊ Χανούμ, στις όχθες του ποταμού Άμου Δάρυα.

Και όμως, ο θρύλος των ελληνικής καταγωγής «Λευκών Κάφρων» (από το αραβικό kafir, άπιστος) του Καφιριστάν επιβεβαιώνεται εν μέρει από ορισμένες επίμονες αναφορές στην πόλη Δαϊδάλα στους πρόποδες του Παροπαμίσου, στο κεντρικό Αφγανιστάν. Κάποια σύγχυση δημιουργείται από τη συνύπαρξη δύο συναφών αρχαίων τοπωνυμίων, και τα δύο σχετιζόμενα με την Κρήτη: ο Στράβων και ο Πτολεμαίος θέλουν τη Δαϊδάλα επαρχία της Ροδίας Περίας, στα σύνορα της Λυκίας, ενώ για τον Κούρτιο Ρούφο και τον Στέφανο, πρόκειται για πόλη κοντά στο Bajaur, στην περιοχή που ο Ιουστίνος ονομάζει Δαϊδάλια Όρη. Μάλλον πρέπει να συμπεράνουμε πως η Δαϊδάλα υπήρξε συγχρόνως και επαρχία της Λυκίας και Αφγανική πόλις· ο Στέφανος συσχετίζει τη δεύτερη με την Κρήτη και τον Δαίδαλο, δηλώνοντας απερίφραστα ότι «έστι και Ινδικής και Κρήτης άλλη πόλις» στο Ινδικό βασίλειο του Μενάνδρου.

Οι περισσότερες πηγές συμφωνούν πως η Δαϊδάλα θα πρέπει να ιδρύθηκε από Κρήτες μισθοφόρους. Περιέργως, υπάρχουν αναφορές και σε μια δεύτερη Κρητική πόλη στην ίδια περιοχή: πρόκειται για την Αστερουσία, που βρισκόταν υποτίθεται κάπου μεταξύ της Αλεξανδρείας Καπίσων και του Γκάζνι. Αν θυμηθούμε ότι Αστερίων ήταν μια από τις ονομασίες του Μινώταυρου, μπορούμε δικαιολογημένα να υποθέσουμε πως Αστερουσία και Δαϊδάλα, ονομασίες αμφοτέρως σχετιζόμενες με τον επινοητή του Λαβύρινθου, ήσαν μία και η αυτή πόλις. Είναι πάντως βέβαιο πως λαβύρινθοι και λατρεία ταύρων σχετίζονται με τη Δαϊδάλα· ο Ισίδωρος εκ Χάρακος κάνει ορισμένες διφορούμενες αναφορές σε λαβυρίνθους και ανθρωποθυσίες, ενώ η Δαϊδάλα αναφέρεται μετά βδελυγμίας στο σανσκριτικό κείμενο Milindapanha ή «Ερωτήσεις του Βασιλιά Μιλίνδα»· ο Μένανδρος, ως γνωστόν, αποκαλείται Μιλίνδα στα βουδιστικά συγγράμματα.

Η Δαϊδάλα φαίνεται τελικά να υπήρξε κοιτίδα ενός ανίερου μείγματος μινωικού και ινδουιστικού μυστικισμού, σκοτεινή όψη του ελληνοβουδιστικού πολιτισμού που άνθισε τόσο λαμπρά στο βορεινό βασίλειο της Γκαντάρα. Μια ίσως παραποιημένη κινεζική μετάφραση της Milindapanha χρονολογούμενη από τον 4ο αιώνα δίνει μερικές πρόσθετες πληροφορίες για το δόγμα αυτό, που εξελίχθηκε σε πολύπλοκη τελετουργία ανθρωποθυσίας· πρόκειτο προφανώς για ένα είδος ιερής καταδίωξης μέσα στον λαβύρινθο, καταδίωξης που προσέφερε στη λεία μία ισχνή ελπίδα επιβίωσης. Άλλη πηγή, ο Ψευδο-Αριστέας, περιγράφει τους «σκοτεινούς και δαιδαλώδεις διαδρόμους του υπογείου ναού, κάθε μια από τις εφπτά αίθουσες του οποίου είχε επτά θύρες, πίσω από κάθε μία των οποίων, με μία μοναδική εξαίρεση, στέκονται ιερείς με τον λώρο του σταγγαλιστή· η τελευταία όμως οδηγεί προς το σωτήριο φως».

Η πόλις σβήνει από την ιστορία με την πτώση του βασιλείου των Κουσάν, οπότε χάνονται και τα ακριβή της ίχνη. Στα απομνημονεύματά του όμως, ο ταξίαρχος Sir Alexander Cunningham διηγείται πως κάποτε είδε τα σύμβολα της κεφαλής του ταύρου και του αμφίστομου πέλεκου χαραγμένα ψηλά σε κάποια βραχώδη πλαγιά της κοιλάδας Μιντζάν.

ΓΚΑΟΥΖΑΚΑ

«Την δεκάτη έκτη Οκτωβρίου φθάσαμε στην πόλη Αρνταμπίλ, γεωγραφικού πλάτους τριάντα οκτώ μοιρών. Πρόκειται για αρχαία πόλη της επαρχίας Αζερμπαϊτζάν όπου βρίσκονται οι τάφοι των βασιλέων της Περσίας, και όπου ο Μέγας Αλέξανδρος είχε την αυλή του. Τεσσάρων ημερών πορεία δυτικότερα πέφτει η μεγαλύτερη πόλης της Περσίας Ταμπρίζ, αρχαία Ταυρίς· το εμπόριό της όμως κατεστράφη από την πρόσφατη Τουρκική επιδρομή. Την εικοστή πρώτη αναχωρήσαμε, ταξιδεύοντας νύχτα και ξαποσταίνοντας την ημέρα· ελείψη δε ξυλείας, ανάβαμε φωτιά με τις κοπριές των ζώων.

Περί την τρίτη ημέρα Νοεμβρίου μας έλειψαν τροφή και πιωτό, αφού ελάχιστες πηγές υπήρχαν στα αφιλόξενα εκείνα βουνά, και το νερό τους φαρμακερό, η δε κατάσταση μας ήταν ιδιαίτερος επισφαλής, αφού η συνοδεία Τατάρων που μας έδωσε ο βασιλιάς μας εγκατέλειψε μια νύχτα με τον αρχηγό της, με κίνδυνο ή να πεθάνουμε από πείνα, ή να μας σφάξουν οι κλέφτες που λυμαίνονταν τα βουνά. Συνεχίσαμε την πορεία μας όπως-όπως για πέντε ακόμα μερόνυχτα, χάνοντας συνεχώς δυνάμεις, μέχρι που αποφασίσαμε, ο αφέντης Ρίτσαρντ Τζόνσον και εγώ, που τα άλογά μας άντεχαν ακόμα, να φύγουμε μπροστά και να αναζητήσουμε βοήθεια μέσα την ερημιά, όπου βγάλει ο Θεός.

Και το βράδυ της δεύτερης ημέρας αντικρίσαμε μακριά κάποιους ιππείς, που αμέσως έτρεξαν προς το μέρος μας. Σαν έφθασαν μέχρις εμάς, είδαμε πως ήσαν οπλισμένοι με σαΐτες και χαντζάρες, και ο καπετάνιος τους, πλούσια ντυμένος, μας μίλησε ευγενικά, παρόλο που δεν καταλαβαίναμε τα λόγια του, και με νοήματα μας σύστησε να τον ακολουθήσουμε, πράγμα που κάναμε ευχαρίστως. Έτσι πηγαίνοντας, φθάσαμε κατά τα μεσάνυχτα σ' ένα μεγάλο τείχος και, αφού το διασχίσαμε, μας οδήγησαν σε δωμάτια όπου κοιμηθήκαμε.

Την επόμενη, ο άρχοντας του τόπου μας υποδέχθηκε με τα λόγια *Κουόσε κουέλντε*, ήγουν καλώς ήλθατε. Και σαν φώναξε διερμηνέα, με ρώτησε από που είναι η καταγωγή μου, και τι γυρεύω στα μέρη εκείνα. Απήντησα λοιπόν ότι κατάγομαι από την περίφημη πόλη του Λονδίνου, στο βασίλειο της Αγγλίας, και πως ήμουν απεσταλμένος της αυτού μεγαλειότητος της σεπτής Δεσποίνης Ελισάβετ, Βασίλισσας της Αγγλίας, με σκοπό την σύναψη ειρηνικών σχέσεων, καθώς και την εξασφάλιση προνομιούχου μεταχειρίσεως για τους εμπόρους της χώρας μας· αλλά πως για κακή μας τύχη χαθήκαμε στους άγριους αυτούς τόπους. Και μετά ζήτησα να μάθω το όνομα της πολιτείας αυτής, που δεν φαινόταν σε καμία χάρτα μας: και ο πρίγκιψ, που έφερε το όνομα Αλραζεήκ, είπε πως η πόλις του λεγόταν Γκαουζάκα, και πως άλλοτε ήταν μεγάλη και τρανή, μα πως είχε υποφέρει πολύ από την μαύρη πανώλη την εποχή του πάππου του, καθώς και πρόσφατα χάρις στον φθόνο του Εμίρη της Ταμπρίζ· και προσέθεσε, πως θέλησή του ήταν να συνάψει συμμαχία μαζί μας, για προστασία από τους άσπονδους εχθρούς που τον περιστοιχίζουν.

Τότε απήντησα πως ένας τόσο άξιος πρίγκιπας θα βρισκόταν δίχως άλλο υπό την προστασία του Μωάμεθ: λόγος που τον ευχαρίστησε ιδιαίτερος, και προσέθεσε, ότι η πόλης του είχε ιδρυθεί από τον ένδοξο Σεκούντερ, με την οποία ονομασία εννοούν τον Μέγα Αλέξανδρο. Και για να μας πείσει, διέταξε τους υπηρέτες του να μας δείξουν διάφορα αρχοντικά από πελεκημένη πέτρα, και ένα πέτρινο θέατρο με κερκίδες, και ένα μεγάλο σιντριβάνι σαν κουλουριασμένο δράκο, και άλλα πολλά θαύματα: και οι επιγραφές όλες γραμμένες στα ελληνικά. Οι κάτοικοι όμως λίγοι, και πτωχικά ντυμένοι, και το μεγάλο τείχος σε άθλια κατάσταση. Και το βράδυ εκείνο ξεκινήσαμε πάλι, με εφόδια για τους δικούς μας, και αφήσαμε την Γκαουζάκα, ακολουθώντας μύρια κρυφά μονοπάτια...».

Από το *Ταξίδι του Άντονη Τζένκινσον*, από την *περιώνυμη Πόλη του Λονδίνου στην χώρα της Περσίας, απεσταλμένου της Εντιμοτάτου Συντροφίας Εμπόρων Εξερευνητών, με σκοπό την Ανακάλυψη*, κ.λπ. (1561)

ΛΙ-ΤΖΙΕΝ

Μια παγωμένη Τετάρτη του Νοεμβρίου 195_, τα τριάντα περίπου μέλη της εν Λονδίνω Εταιρείας Σινικών Μελετών που αφήφησαν τον ασυνήθιστα δριμύ καιρό συγκεντρώθηκαν για την τακτική τους συνεδρίαση στο εντευκτήριο της οδού Half Moon. Το απόγευμα εκείνο, ο Όμηρος Χ. Ντάμπς εκφώνησε την περίφημη διάλεξή του με θέμα την πόλη Λι-Τζιέν, απόηχοι της οποίας αντηχούν ακόμα στον χώρο της σινικής αρχαιολογίας.

Η ιστορία αρχίζει το μοιραίο έτος 54 π.Χ., όταν ο τρίαρχος Μάρκος Λικίνιος Κράσσος, φθονώντας τους θριάμβους του Καίσαρα και του Πομπήιου, οδήγησε επτά Ρωμαϊκές λεγεώνες και 4.000 συμμαχικό ιππικό στα βάθη της Παρθίας, όπου και πρωτοστάτησε στην εντυπωσιακότερη ήττα που υπέστησαν ποτέ τα Ρωμαϊκά όπλα. Δέκα χιλιάδες σχεδόν αιχμάλωτοι προσήχθησαν στην Αντιόχεια Μαργιανή, στα ανατολικά σύνορα της Παρθίας. Σύμφωνα με τον Οβίδιο (*Ωδαί* III/5), οι Ρωμαίοι δέχθηκαν τελικά τη μοίρα τους, που ήταν η ατέλειωτη περιπολία του αχανούς κεντροασιατικού πελάγους από χόρτο για λογαριασμό των δεσμοτών τους. Με μοναδική εξαίρεση την αμφισβητήσιμη αφήγηση του Βελλήιου Πάτερκλου σύμφωνα με την οποία κάποιος επιζών από τη μάχη των Καρρεών κατηύθυνε, δεκαοκτώ χρόνια αργότερα, τις δυνάμεις του Μάρκου Αντωνίου κατά την υποχώρησή των, επί δύο χιλιετηρίδες η Δύση δεν ξανάκουσε τίποτα για τους άνδρες του Κράσσου.

Εάν τώρα συμβουλευθούμε τους Κινέζους ιστορικούς, μαθαίνουμε ότι το φθινόπωρο του 36 μ.Χ., ο στρατηγός Γκαν Γιεν-Σού, Θεματοφύλαξ των Δυτικών Συνόρων, έστειλε τις στρατιές του γύρω από την έρημο Τακλαμακάν με κατεύθυνση την Σογδιανή, όπου και εξαπέλυσε κεραυνοβόλα επίθεση κατά της πρωτεύουσας του Ούνου αυτοκράτορα Ντζχ-Ντζχ. Η πόλις σύντομα έπεσε, και – γεγονός πρωτάκουστο στην ιστορία της Κίνας – η πολιορκία εικονογραφήθηκε για λογαριασμό της αυτοκρατορικής αυλής σε οκτώ μεγάλους πίνακες. Σύμφωνα με τον καθηγητή J.J.L. Duyvendak του πανεπιστημίου του Λέϋδεν, η περιγραφή που άφησε ο Μπαν Γκου των πινάκων αυτών περιέχει δύο συγκλονιστικές λεπτομέρειες: πρώτον μία αναφορά σε κάποια «διπλή περίφραξη από πασσάλους» και δεύτερον σε «πεζούς οπλίτες σε παράταξη λεπιών ψαριού». Και τα δύο αυτά στοιχεία είναι εντελώς ξένα προς την ασιατική στρατιωτική επιστήμη, αποτελούν όμως, όπως πληροφορούμεθα από τους Kromayer-Veith και Conrad Cinchorius, χαρακτηριστικές Ρωμαϊκές τακτικές.

Με την κατάκτηση της πόλης, οι παράξενοι αυτοί μισθοφόροι «παρέμειναν διατεταγμένοι, μία κάθε άλλο παρά αμελητέα στρατιωτική δύναμη έτοιμη να αμυνθεί, ως επαγγελματίες που προφανώς ήσαν». Πολεμιστές τέτοιας ολκής θα ήσαν πολύτιμο απόκτημα για τον αυτοκρατορικό στρατό, και αποκλείεται βέβαια να έτρεφαν υπερβολική αφοσίωση προς το άτομο του αιμνήστου πλέον Ντζχ-Ντζχ. Και τότε ακολούθησε το πράγματι απίστευτο μέρος των αποκαλύψεων του Ομήρου Χ. Ντάμπς: στους κτηματολογικούς πίνακες του έτους 5 μ.Χ. που συμπεριλαμβάνονται στο *Χρονικό της Πρώην Χαν Δυναστείας* του ιστορικού Γκαν Ντου υπάρχει και η πόλις Λι-Τζιέν. Με την ονομασία αυτή, που είναι απλή παραφθορά του ελληνικού «Αλεξάνδρεια», συνήθιζαν οι Κινέζοι να υποδεικνύουν τη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία, επακόλουθο της αφίξεως μιας Παρθικής πρεσβείας το 100 π.Χ., μεταξύ των δώρων της οποίας ήταν και ένα μπουλούκι Αλεξανδρινών ταχυδακτυλουργών.

Φαίνεται λοιπόν βέβαιο πως κάποτε μεταξύ του 79 π.Χ. και του 5 μ.Χ., μια Ρωμαϊκή πόλις με την ονομασία Λι-Τζιέν ιδρύθηκε από τους τελευταίους επιζώντες της μάχης των Καρρεών στα νότια της επαρχίας Κανσού, στην άλλη κυριολεκτικώς άκρη του κόσμου από την πατρίδα των Ρώμη. Ως πρόσθετη επιβεβαίωση της τολμηρής αυτής θεωρίας, ο Όμηρος Χ. Ντάμπς ανέφερε το γεγονός ότι το 9 μ.Χ. η Λι-Τζιέν μετονομάσθηκε για λίγα χρόνια από τον Κονφουκιανό αποστάτη Γουάνγκ Μανγκ σε Τζιε-Λού, ονομασία που σημαίνει «σκλάβοι κτηθέντες κατά την άλωση πόλης». Η Λι-Τζιέν αναφέρεται στα κινέζικα κτηματολόγια μέχρι και τον πέμπτο αιώνα, φαίνεται δε να κατεστράφη ολοσχερώς από Θιβητιανούς επιδρομείς το έτος 746. Σύμφωνα με τον

αιδεσιμότατο Amos Spurling, που ταξίδεψε στην περιοχή στις αρχές του 1920, η τοπική κουζίνα χαρακτηρίζεται από υπερβολική χρήση σάλτσας κατασκευασμένης από απόσταγμα ζύμης ψαριών. Κατά τα φαινόμενα, η σημαντικότερη πολιτισμική συμβολή των λεγεωνάριων του Κράσσου υπήρξε η εισαγωγή στην Κινέζικη γαστρονομία της Ρωμαϊκής σάλτσας *garum*.
